

Ulkovalaistus on taitolaji

Kesä kallistuu kohti syksyä ja päivät lyhenevät. Valon tarve lisääntyy sisätiloissa ja ulkovalot alkavat syttyä. Iltalenkillä näkee monien omakotitalojen piholla silmiinpistävän komeita ulkovalaistuksia. Toisinaan vaikuttaa siltä että valaistussuunnittelun lähtökohta on ollut ”enemmän kuin naapurilla”. Sama ilmiö toistuu myös monissa asuinkerrostaloissa sekä liike- ja julkisissa rakennuksissa.

Kirkasta valaistusta pidetään usein turvallisuuden takeena. Näin onkin silloin kun ajatellaan ihmisen liikkumista pimeällä, varsinkin lumettomana vuodeaikana. Kirkkaan katuvalaistuksen on myös todettu vähentävän väkivaltarikollisuutta. Ihminen ei kuitenkaan kykene näkemään valaistun alueen ulkopuolelle, mikä saattaa myös lisätä turvattomuuden tunnetta.

Sen sijaan murtojen suhteen tilanne on mutkikkaampi. Britanniassa tehdyn tutkimuksen mukaan rakennuksen ulkovalaistuksen vaikutus murtojen määrään on olematon. Murtomies ei valitse kohdettaan luksimäärän perusteella. Keikka jopa sujuu nopeammin hyvässä valossa. Ylitehokasta valaistusta ei voi enää perustella valvontakameroillakaan, sillä nykyaikaiset IR-kamerat kykenevät tuottamaan laadukasta kuvaa myös pimeässä. Kirkas ulkovalaistus ei siis estä rikollista toimimasta, mutta kiinnijäämisen riskiä se saattaa toki lisätä.

Ulkovalaistuksen suunnittelu on taitolaji, jonka harva osaa. Usein valoa suunnitellaan liikaa. Samalla kulutetaan tarpeettomasti energiaa ja tuotetaan valosaastetta. Esimerkiksi rakennuksen koko julkisivua ei tarvitse valaista erikoistapauksia lukuun ottamatta. Alhaalta ylöspäin suuntautuva julkisivuvalaistus luo helposti uhkaavan tunnelman, joka tuskin on ollut arkkitehdin tarkoitus. Ulkovalaistuksen suunnittelun ytimessä tulisi olla harkitun korostusvalaistuksen ja ikkunoista kajastavan valon harmoninen kokonaisuus, joka tukee rakennuksen elämää eri vuorokaudenaikoina. Rakennus saa myös nukkua silloin, kun se ei ole käytössä. Tämä ei tarkoita täydellistä pimeyttä, vaan rakennuksen yksityiskohtia korostavaa hillittyä kohdevalaistusta. Valaistussuunnittelijan aktiivista otetta arkkitehdin suuntaan ei voi tässä asiassa liikaa korostaa.

Eräs harmillisen usein havaittu suunnittelumoka ovat kirkaat valopisteet rakennusten seinillä. Niitä tulee välttää viimeiseen saakka. Sen lisäksi että ne häikäisevät, ne pilaavat fasadin ulkonäön ja tekevät rakennuksesta halvan näköisen. Seinävalaisimen valonlähde ei saa näkyä katsojan silmiin normaalista katselusuunnasta. Epäsuoran valaisimen takana oleva seinäpinta ei myöskään saa olla liian kirkas. Voimakas, pistemäinen valo vaikeuttaa ympäristön näkemistä, sillä ihmisen silmä mukautuu katselualan keskimääräisen valoisuuden mukaan.

On tiedetty jo jonkin aikaa, että katulampuista ja rakennuksista leviävä valo häiritsee myös luontoa. Sama koskee ilmakehän molekyyleistä ja epäpuhtauksista heijastuvaa hajavaloa. Pöllöjen määrä on romahtanut pimeyden kadottua, eivätkä muuttolinnut enää osaa suunnistaa valoisuuden perusteella. Linnut saattavat myös tehdä valosaasteen vaikutuksesta väärienlaisia parinvalintoja.

Linnut eivät ole ainoa luonnonvarainen eliö, joita keinovalo häiritsee. Luonnonvalon vaihtelu ohjaa esimerkiksi sammakoiden ja monien hyönteisten lisääntymistä. Hyönteisten määrän vähentyminen alkaa jo lähennellä luontokatoa monilla jatkuvasti valaistuilla alueilla. Tämä taas vaikuttaa niitä ravinnokseen käyttäviin eläimiin ja heikentää luonnon monimuotoisuutta.

Sähkö- ja valaistusalan ammattilaiset ovat paljon vartijoita. Ratkaisut ovat pitkäikäisiä ja ne vaikuttavat yhteiseen elinympäristöömme monin eri tavoin. Haitallisen valosaasteen tuottamista

pitää välttää viimeiseen saakka. Hyviä keinoja ovat muun muassa turhan valaisemisen välttäminen, valon tarkka kohdistaminen ja hukkavalon poistaminen.

Laadukas valaistustekniikka ja valaisimien optimaalinen sijoittelu eivät vielä riitä. Ulkovaleistusta tulee myös käyttää vain silloin, kun sitä oikeasti tarvitaan. Ohjausjärjestelmän on oltava helppokäyttöinen ja sen on mahdollistettava valaistuksen tarpeenmukainen käyttö. Läpi yön päällä olevista aluevalaistuksista tulee luopua ja lisätä oppivaa ohjausautomaatiikkaa, kuten ajoneuvojen läsnäolotunnistusta. Tyhjä pysäköintialue pärjää mainiosti ilman valaistustakin.

Valaisimien elinkaari on pitkä ja suunnitteluperiaatteiden muutos näkyy kaupunkimaisemassa vasta vuosien kuluttua. Tänään on silti hyvä päivä aloittaa. Olen varma siitä että valveutuneet rakennuttajat ja arkkitehdit ottavat uudet ideat mielihyvin vastaan. Myös luonto kiittää.

5. päivänä elokuuta 2022, Esa Halmetoja.